

Σελ. 21

ΘΕΑΤΡΟ - ΚΡΙΤΙΚΗ

**Σπουδαίος Μπουηγκάκοφ
στο ΚΘΒΕ**

Θέατρο-Κριτική**«ΔΟΝ ΚΙΧΩΤΗΣ», ΚΘΒΕ – ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**Γιώργος Καύκας,
Παναγιώτης Παπαϊωάννου

Το σύστημα απέναντι σε κάθε παραβάτη

●●●●●

Ενα από τα σπουδαιότερα γεγονότα της χρονιάς. Το αποπροσανατολισμένο, ασταθές και τελευταίως ουσιαστικά ακέφαλο Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος κατορθώνει με την παράσταση του κύκνειου άσματος του, εξοντωμένου από τον Στάλιν, Μπουλγκάκοφ να βρεθεί στο κέντρο του ενδιαφέροντος και στην αιχμή του διεθνούς δραματολογίου

► Του **ΓΡΗΓΟΡΗ ΙΩΑΝΝΙΔΗ**

Το έργο του Μπουλγκάκοφ -γνωστό όσο και αφανές στο ευρωπαϊκό θέατρο-, η μετάφραση της Ταμίλα Κουλιέβα και η παράσταση του Γιάννη Λεοντάρη αποτελούν προσφορά στα ελληνικά γράμματα και τη σκηνή, μια νότα πρωτοπορίας που θα έπρεπε κανονικά να κινητοποιήσει όλους τους θεατρόφιλους και τους επαγγελματίες προς τη συμπρωτεύουσα.

Με αυτό το έργο έχουμε μια διπλή ολοκλήρωση. Συμπληρώνουμε πρώτα την εικόνα μας για το θέατρο ενός σπουδαίου όψιμου ρομαντικού – αν χωράει μια όποια ειδολογική κατάταξη στο έργο του Μπουλγκάκοφ. Εξαιρετική συγκυρία τώρα, που γνώρισε επιτυχία η άλλη, πλάγια βιογραφική του περιπέτεια με το «Γράμματα αγάπης στον Στάλιν» (ένα σπάραγμα της ίδιας αλληλογραφίας εντάσσεται και στην παράσταση του Κρατικού) και που μπορούμε να πλησιάσουμε τον συγγραφέα, τον διανοούμενο και τον εργάτη του πνεύματος μέσα από τον βίο και την πολιτεία του. Ξαφνικά το έργο του Μπουλγκάκοφ έγινε για εμάς πιο θερμό, πιο ανθρώπινο, απέκτησε μια εσωτερική δραματικότητα που δίνει στον πυρήνα την εικόνα

του ανθρώπου που πάσχει, φοβάται και αντιδρά, που χάνει και βλέπει τη γραφή και τις λέξεις όχι πια σαν μοχλό αλλά σαν σανίδα σωτηρίας.

Η δεύτερη συμπλήρωση έρχεται στην εικόνα του ίδιου του Δον Κιχώτη, του ιδαλγού αντιήρωα της παγκόσμιας συνείδησης που αποτέλεσε και στη δική μας ποίηση μια σταθερή αναφορά, ένα γνώριμο σύμβολο αντίθεσης προς εκείνο που ανάλογα με τον ποιητή έδινε κάθε φορά τον εξωτερικό τόνο του προσώπου: ο Δον Κιχώτης συμβόλισε είτε την αντίθεση προς τον κοινό συμβιβασμό, είτε την ειρωνεία κάθε ιδεαλιστικής χίμαιρας απροσάρμοστης μορφής.

Και οι δύο αυτές αναφορές οδηγούν τον Γιάννη Λεοντάρη -που είναι κι ένας από τους πιο βαθυστόχαστους κι ευαίσθητους διανοούμενους του θεάτρου μας- να ανεβάσει τον Δον Κιχώτη του Μπουλγκάκοφ σαν παλίμψηστο, όπου κάτω από τις σελίδες του φεγγίζει άλλοτε το προσωπικό δράμα του συγγραφέα, άλλοτε το ποιητικό δράμα του ήρωα, άλλοτε ακόμα το δράμα της ποίησης γύρω από το πρόσωπο και των δύο συνάμα.

Ο «Δον Κιχώτης» γράφτηκε σαν το κύκνειο άσμα του Ρώσου περιθωριοποιημένου -ουσιαστικά εξοντωμένου- από το σταλινικό καθεστώς συγγραφέα, σαν έργο εκτόνωσης, απελπισίας, ένα ψυχα-

ναγκαστικό όσο και κρυπτικό κείμενο. Είναι μια διασκευή του πρωτότυπου έργου του Θερβάντες, σχεδόν πιστή στο πνεύμα της πρώτης λέξης. Κι όμως παραμένει γεμάτο με κατά τόπους απιστίες και αυτοαναφορές, με απρόβλεπτες ενδοσκοπήσεις και μια βαθιά φωνή απελπισίας και οργής που ακούγεται στο βάθος της σκηνής. Ο Μπουλγκάκοφ εμφανίζεται σε εκείνη την παράξενη προς το τέλος μετατροπή του αντι-ήρωα του σε ήρωα μιας τάξης διαφορετικής από εκείνη του συστήματος, ένα είδος αγίου των απανταχού ποιητών, πλθίων και περιττών.

Το έργο του Μπουλγκάκοφ αριστούργημα ασφαλώς δεν είναι. Ούτε συγκρίνεται με έργα του, όπως «Ο Μαιτρ και η Μαργαρίτα». Ελα όμως που κι έτσι, ακόμα και σε αυτή την κατάταξη, αποκτά μια άλλη σημασία, σαν επίμετρο, παράρτημα ή και σχόλιο στα προηγούμενα. Γι' αυτό η παράσταση του «Δον Κιχώτη» στο Κρατικό αποτελεί μοναδική κίνηση κατάκτησης της ενδοχώρας του λογοτέχνη στην αυγή ενός νέου, γεμάτου ελευθερία και καταπίεση, αιώνα.

Ο Λεοντάρης έστριψε με τη συνδρομή της Σιμόνης Συμεωνίδου ένα κυκλόγραμμα, ένα περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται ο δικός του μελαγχολικός ήρωας. Για την παράσταση το έργο αποτελεί

όχι μια ιδιαίτερη αλλά μια ενδεικτική περίπτωση, σχόλιο στη γενική κινητοποίηση του συστήματος απέναντι σε κάθε εξαιρετική, αντισυμβατική, «κωμική» παράβασή του. Διόλου τυχαία η παράσταση ξεκινά με μια σκηνή βίας, με τον βασανισμό του Δον Κιχώτη από «πράκτορες». Ολοκληρώνεται στον ίδιο τόνο: ένας Δον Κιχώτης όχι μόνο νικημένος αλλά εξουθενωμένος, άλαλος, άλεκτος, άφωνος, άδειος. Ενα δοχείο κενό όπου η μελλοντική ποίηση θα αποθέσει κάποτε τον σπόρο της.

Λάμπουν στους ρόλους τους

Και πάνω σε αυτόν τον καμβά ή μάλλον στη σκιά όπου ρίχνει το σπαργμένο άγαλμα στο κέντρο όταν φωτίζεται με φακό, ο Λεοντάρης θέτει την περίπτωση «Δον Κιχώτη» ως πρόβλημα. Το κείμενο διακόπτεται από τον μονόλογο απελπισίας του ίδιου του Μπουλγκάκοφ στα γράμματά του προς τον Στάλιν. Διακόπτεται πάλι με την πολεμική δύο ποιητικών Σχολών (ας πούμε «ουρανοστές» εναντίον «καρυωτακιστών») για το πρόσωπο (ή για την πανοπλία) του ιππότη. Και διακόπτεται ύστερα με ένα ποίημα του Πούσκιν. Διακόπτεται όμως οριστικά στο τέλος, απότομα, στο γκέστος του ίδιου του ήρωα, στη διαρκή του άγρια εκκρεμότητα. Το λέει κάπου και ο ίδιος ο Μπουλγκάκοφ: «Είναι άγριο να περνάς μέσα από τους ανθρώπους -καλύτερα να περνάς από δίπλα τους...»

Θέλω να σταθώ όμως στους κεντρικούς ηθοποιούς. Ο Δον Κιχώτης του Γιώργου Καύκα είναι μια περίεργη φιγούρα. Είναι επιτηδευμένα χαμηλόφωνος, σχεδόν ασήμαντος για όλο αυτό το σύστημα που παρακινεί η περίπτωση του, από περιέργεια, έλλειψη ενδιαφέροντος ή καθαρή διάθεση κοροϊδίας. Δεν είναι τόσο ο Δον Κιχώτης που προκαλεί τον θόρυβο, όσο ο μύθος του. Και προς αυτόν τον μύθο δείχνει ο ηθοποιός, ο άλλοτε παλιάτσος κι άλλοτε ληστής, άλλοτε με τη στολή του γελοίου φανφαρόνου κι άλλοτε με το κοστούμι της μελαγχολικής απροσάρμοστης ιδέας στον κόσμο της πράξης.

Στην σκηνή όμως του ΚΘΒΕ λάμπει ακόμα ένας: ο Σάντσο του Παναγιώτη Παπαϊωάννου. Ακόμα και σωματικά, κυρίως όμως πνευματικά, είναι ο ιδανικός ταγός και μύστης μιας ιδέας που ακόμα και αν πολλές φορές στρίβει προς το συμφέρον, γίνεται τελικά κάτι μεγαλύτερο και υψηλότερο από τον ίδιο. Καλύτερο Σάντσο, πιο πιστό και υψηλό δεν θα μπορούσε να φανταστεί κανείς. Οι άλλοι ηθοποιοί μοιράζονται ρόλους, συνθέτουν από κοινού τον κοινωνικό και πολιτικό χορό του έργου. Κινούνται γρήγορα, δαιμονισμένα γύρω από τον εαυτό τους και κατά κάποιον τρόπο γύρω από τον Δον Κιχώτη: Νικόλας Μαραγκόπουλος (δίνει έναν μεστό Καράσκο), Αιμιλία Βάλβη, Χάρης Πεχλιβανίδης, Σίμος Πατιερίδης, Μίλτος Σαμαράς, Μομώ Βλάχου, Αναστασία Δαλιάνκα και Θάνος Φερετζής. Τη μουσική διδάσκει και επί σκηνής ασκεί ο Κώστας Βόμβολος.